

Tehten prispevek k obravnavi mest z etnološkega vidika podaja Katja Jerman, mlada raziskovalka na Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Očrtuje zgodovinsko situacijo na današnji zahodni slovenski meji po drugi svetovni vojni, predstavlja razvoj odločitve za gradnjo novega mestnega središča ter iz te perspektive opiše koncept navezanosti človeka na kraj kot bistveno sestavino preučevanja mesta.

Zbornik zaokrožuje tematski sklop Nove usmeritve v slovenski in hrvaški etnologiji / Nova usmerjenja hrvatske i slovenske etnologije, ki izraža pestrost inovativnih raziskovalnih tem in raziskovalnih pristopov ter interpretacij dobljenih rezultatov v primerjavi z nekaterimi drugimi znanostmi.

Dr. Reana Senjković (Institut za etnologijo i folkloristiku) se s svojim besedilom pridružuje kritikom razumevanja medijskih besedil, ki nadaljujejo s tezo kodiranja in dekodiranja, kakršno je v 70. letih 20. st. predlagal Hall. Razvija tezo, da poenostavljanje, ki se vse pogosteje uporablja pri analizi medijskih besedil v tranzicijskih kulturah, ne zadostuje antropološkemu raziskovalnemu pristopu.

Dr. Tea Škokić (Institut za etnologijo i folkloristiku) v prispevku analizira transformacijo intimnosti v urbanem prostoru na primeru Zagreba, kjer je potekala njena raziskava. Orisuje diskurz, ki zagovarja delitve na javno in zasebno, na ulico in dom.

V tem sklopu nam doc. dr. Aleš Gačnik (ZRS Bistra, Ptuj) predstavlja metodologijo raziskovanja pustnih in karnevalskih tradicij ter svoje prepričanje, da bi morala biti usmerjena ne le v raziskovanje tradicionalne pustne in karnevalske kulture, teorije in zgodovine mask in maskiranja, temveč tudi v raziskovanje modifikacij, metamorfoz in inovacij v tradicionalni pustni kulturi.

Doc. dr. Mojca Ramšak, znanstvena sodelavka v Centru za biografske raziskave, skozi izbrano študijo primera predstavlja petletno preučevanje časti in dobrega imena med Slovenci ter njihove vzorce obnašanja in govorjenja. Čast in dobro ime opredeljuje kot družbenoideološki kategoriji, ki osvetljuje intimne strahove in skrbi tako posameznikov kot skupnosti.

Dr. Vjera Bonifačić s Tekstilno tehnološke fakultete v Zagrebu je v prispevku opredelila področje raziskovanja, opozorila na nekatere terminološke težave ter načrtala teoretični okvir raziskovanj »procesov modernizacije oblačenja« na Hrvaškem.

Zvezdana Delak Koželj z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v svojem objavljenem referatu posega na področje varstva dediščine. Poudarja nujnost kritične preveritve in opredelitev vloge etnologije pri ohranjanju kulturne dediščine in njeno nadgradnjo pri načrtovanju razvoja ter prostorskega planiranja.

Že kratek strokovni prelet skozi kritične prispevke, razprave, analize, različne konkretne primere in projekte dokazuje, da se naša znanstvena veda sooča z inovativnimi raziskovalnimi pristopi, temami in njenimi interpretacijami. 346 strani obsežen zbornik ponuja tehtno in k razmisleku usmerjeno branje, nedvomno pa tudi izhodišča za nova raziskovalna polja.

Zbornik je izšel s finančno pomočjo Ministrstva za kulturo RS, izdalo ga je Slovensko etnološko društvo (zanj dr. Breda Čebulj Sajko), zbornik pa so uredile Alenka Černelič Krošelj, Željka Jelavić, Tanja Rožnberger Šega in Helena Rožman.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 4. 5. 2007

Recenzija, prikaz knjige, kritika / 1.19

Doc. dr.
Mojca Ravnik

SLOVENCI NA HRVAŠKEM: DEDIŠČINA IN SEDANJOST ZBORNIK REFERATOV S POSVETA »ETNOLOŠKA DEDIŠČINA IN KULTURNA PODOBA SLOVENCEV NA HRVAŠKEM«: ZAGREB 2005.

Katalin Munda Hirnök in Mojca Ravnik (ur.), Ljubljana: Knjižnica Glasnika SED, št. 39, 2006, 276 str.

Vsebina zbornika je zelo raznolika tako glede obravnavanih tem kot glede strok, saj so zastopani zgodovina, etnologija, jezikoslovje, literarna in umetnostna zgodovina, antropologija, konservatorstvo, arhitektura in druge, vse do ljubiteljstva.

Prispevki so objavljeni v jezikih avtorjev, hrvaški imajo povzetke v slovenščini, in obratno. Na koncu knjige je seznam avtorjev z naslovi.

Vsebina je razdeljena na naslednja poglavja: Iz zgodovine in etnologije; O družtvih; O izobražencih in umetnikih; Iz kulturne dediščine; Stiki in prepletanja.

V poglavju Iz zgodovine in etnologije sta prispevka dr. Vere Kržišnik Bukić z Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani: O Slovencih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdaj do danes, in dr. Aleksandre Muraj z Inštituta za etnologijo i folkloristiku v Zagrebu: Slovenci in Hrvati v zadnjem desetletju življenja v Jugoslaviji: »Vzporednice slovenske in hrvaške etnologije« 1981–1991.

Članek dr. Vere Kržišnik Bukić je najboljšežnejši v zborniku in podaja sintetični pregled celotne zgodovine Slovencev na Hrvaškem po posameznih značilnih etapah, vključno s

sodobnim družbenim trenutkom. Prvi del je posvečen tematiki Slovencev na Hrvaškem kot pojavu dolgega trajanja, od zgodnjega srednjega veka do izrazito pomembnega 19. stoletja in še pomembnejšega 20. stoletja. Drugi del avtoričine razprave je namenjen poimenskemu izboru in kratki predstavitvi na Hrvaškem »zelo zaslužnih Slovencev in Slovenk«, zlasti v bolj oddaljeni in bližji preteklosti. V zadnjem delu razprave avtorica predstavlja aktualni družbeni kontekst, v katerem živijo in delujejo Slovenci na Hrvaškem danes.

Prispevek dr. Aleksandre Muraj govori o sedmih skupnih strokovno-znanstvenih srečanjih z naslovom »Vzporednice slovenske in hrvaške etnologije«, ki so jih med letoma 1981 in 1991 pripravljali slovenski in hrvaški etnologi. Namenjena so bila spoznavanju razvojnih procesov v okviru same vede in razumevanju interetničnih razmerij med sosednjima narodoma. Na mikroravni so bili preučeni pojavi, ki so prispevali k ustvarjanju slovenske oz. hrvaške identitete, posebej na območjih na obeh straneh Dragonje, Kolpe in Sotle. Teoretično razmišljanje pa je pokazalo senzibilnost obeh nacionalnih etnologij za tedanje žgoče družbene probleme v zadnjih letih skupnega življenja v Jugoslaviji.

V razdelku O društvih so prispevki Franca Straška, podpredsednika Slovenske nacionalne manjšine Mesta Zagreb: Slovenci na Hrvaškem – samoorganiziranost nekdanj in danes, Marjane Mirković z Reke: Slovenci na Reki, Barbare Riman z Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani: Dvajset let delovanja kulturno-prosvetnega društva Slovenski dom »Bazovica« (1971–1991) na Reki, dr. Karmen Medica: Perspektive slovenske manjšine v hrvaški Istri skozi kulturne dejavnosti, ter Ivane Lučev in mag. Marine Perić z Inštituta za migracije i narodnosti v Zagrebu: Institucionalna oblika etnične identitete Slovencev v Splitsko-dalmatinski županiji – primer Slovenskega kulturnega društva Triglav iz Splita.

Franc Strašek podaja pregled organiziranosti Slovencev na Hrvaškem, od prvih društev, ki so nastajala na začetku 20. stoletja, do ustanovitve Zveze slovenskih društev na Hrvaškem in Vseslovenske koordinacije Republike Hrvaške, spregovori pa tudi o razlogih za napredujočo asimilacijo Slovencev na Hrvaškem.

Marjana Mirković piše o organizaciji slovenske skupnosti na Reki in v Primorsko-goranski županiji ter navaja zanimive statistične podatke. Podaja pregled delovanja slovenskega oddelka v OŠ na Reki 1950–1953 in predstavlja projekt Slovenski prispevek županijski dediščini, ki obsega tudi ovrednotenje vloge posameznikov slovenskega rodu oz. objave monografskih brošur, napoveduje pa tudi izid prvega zvezka, namenjenega gledališčniku Radetu Pregarcu.¹ Članku je avtorica dodala še pregledno prilogo o organizaciji slovenske skupnosti na Hrvaškem.

Barbara Riman predstavlja dejavnost Slovenskega doma KPD Bazovica na Reki med letoma 1971–1991, ko so v društvu

delovali pevski zbor, dramsko-recitatorska, folklorna, harmonikarska, tamburaška, literarna in likovna skupina. Predstavljeni so sporedi, članstvo, nastopi, dosežki in voditelji. Avtorica ugotavlja, da so se reški Slovenci vključili v reško kulturno okolje in pri tem ohranjali in uveljavljali tudi svojo slovensko kulturo in umetnost.

Dr. Karmen Medica piše o navzočnosti in angažiranosti na različnih področjih družbenega življenja, najbolj v kulturi in umetnosti, kot identifikacijski stalnici, ki je zaznamovala slovensko navzočnost v Istri. To ponazarja z esejem Martina Bizjaka *Orel, Štandeker in Rotar v Pulju*.² Avtorica ugotavlja, da sodobno organizirano povezovanje Slovencev v hrvaški Istri priča o spremembah v današnjem dojemanju manjšinske problematike.

Ivana Lučev in mag. Marina Perić v svojem prispevku opisujeta slovensko kulturno društvo »Triglav« iz Splita, ki je bilo ustanovljeno leta 1992 z namenom ohranjanja identitete slovenske etnične skupnosti v Splitsko-dalmatinski županiji in povezovanja slovenske in hrvaške kulture. Glavne društvene dejavnosti so informiranje v slovenskem jeziku v mesečniku *Planika*, mešani pevski zbor, sekcija slikarjev in maketarjev, klekljanje in pouk slovenskega jezika, namenjen slušateljem vseh starosti.

V razdelku O izobražencih in umetnikih so objavljeni prispevki dr. Irene Gantar Godina z Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU v Ljubljani: Slovenski izobraženci na Hrvaškem: Tri generacije (do 1848, do 1859, do 1868), dr. Katje Mihurko Poniž iz Šolskega centra Ljubljana, in Vladke Tucović iz Majšperka: »Slovenke me več nočejo, Hrvatice me ne priznavajo čisto za svojo« (Zofka Kveder v hrvaškem kulturnem življenju), dr. Marije Stanonik z Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU v Ljubljani: Narečna poezija Zlatka Pochobradskega, in Vladimirja Alojzija Šestana iz Beograda, diplomata v pokoju: Kristina Hočevvar-Šestan – Slovenka na Hrvaškem.

Dr. Irena Gantar Godina obravnava tri generacije slovenskih izobražencev, ki so se zaradi zaposlitve preselili na Hrvaško. Med njimi so tako stalno kot začasno izseljeni; nekateri so se morali preseliti, drugi so na Hrvaško odšli prostovoljno. Kot pravi slovanofili so bili predvsem tisti, ki so se na Hrvaškem zaposlili kot srednješolski profesorji, po eni strani opora hrvaškemu protigermanizacijskim prizadevanjem, po letih 1860 in 1868 pa tudi priča povečanemu pritisku odločnejših hrvaških rodoljubov. V prispevku so predstavljeni nekateri posamezniki, ki so s svojim znanstvenim ali kulturnim delovanjem pustili močan pečat tako v hrvaški kot slovenski znanosti in kulturi.

Dr. Katja Mihurko Poniž in Vladka Tucović odpirata zanimiv pogled na življenje Zofke Kveder (1878–1926), ki je živela v Zagrebu od leta 1906. Zaradi idej, ki jih je izražala v svoji reviji *Ženski svijet / Jugoslavanska žena* (1917–1920), pa tudi zato, ker je njen drugi mož Juraj Demetrović postal pomemben hrvaški politik v Beogradu, je bila za hrvaško javnost ne samo pisateljica, ampak predvsem žena politika, ki je zagovarjal pro-jugoslovanske interese. Skupaj z možem in najstarejšo hčerjo Vladimiro Jelovšek (1901–1920) je Zofka Kveder upodobljena v literarnih osebah romana *Bjegunci* (1933), ki ga je napisal hrvaški pesnik in prozaist August Cesarec (1893–1941).

¹ Medtem je knjiga že izšla: Nenad Labus, *Rade Pregarc* (Slovenski prispevek županijski dediščini / Slovenski doprinos županijskoj baštini zv. 1). Slovensko kulturno-prosvetno društvo Snežnik, Lovran, Svet slovenske narodne manjšine Primorsko-goranske županije / Vijeće slovenske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije, Rijeka / Reka 2006.

² Slovensko kulturno društvo »Istra«, Pulj 2006.

Predstavitve zbornika po občnem zboru v Celju. Od leve: Alenka Černelič Krošelj, glavna urednica Glasnika SED in povezovalka predstavitve, urednici dr. Katalin Munda Hirnök in dr. Mojca Ravnik. V ozadju podpredsednica HED mag. Zvezdana Antoš in predsednica SED Helena Rožman. Foto: Ivanka Počkar, 29. 3. 2007

Dr. Marija Stanonik piše o narečni poeziji Zlatka Pochobradskega iz Čabra. Analizira poetiko petih zbirk: *Bejle Gauob* (Čabar 1980), *Uognišče* (Rijeka 1981), *Tiha rejč guodi* (Čabar 1983), *Raki, Prpuvke* (Čabar 1996), *Vrata* (Čabar 2005). V njegovi poetiki se posebej ustavlja pri razmerju knjižni jezik : narečje, ki ga nadrobno analizira. Avtorica opozarja na pomen dela Jožeta Primca, posebej na zbirko folklornih pripovedi *Okamneli mož*, ki je leta 1997 izšla v zbirki Glasovi.

Vladimir Alojzij Šestan piše o svoji materi, Kristini Hočevnar, por. Šestan, ki se je rodila v Velikih Laščah, večino življenja pa je preživela v Zagrebu, kjer sta si z možem, Hrvatom iz Istre, ustvarila družino. Govori o navezanosti na domači kraj, ki ji je pomenil vir življenjsko potrebne duševne hrane v vseh življenjskih obdobjih, pa tudi o njeni odprtosti in dejavni vključenosti v hrvaško okolje.

V razdelku Iz kulturne dediščine so članki Dušanke Gržeta z Ministarstva kulture, Uprava za zaščito kulturne baštine; Konzervatorski odjel u Rijeci: Mavzolej Gorup na reškem pokopališču Kozala, Jasne Klesnik, prof. likovne kulture z Reke: Oltarji i oltarna plastika v cerkvi Marijinega vnebovzetja na Reki, Marka Smoleta iz Ljubljane: Zgodba družine Čop iz Hrvaške obmejne vasi Plešce v Čabranski dolini: Kontinuiteta prepletanja hrvaške in slovenske tradicije na obmejnem podežlju, in Slavka Mariniča, dipl. inž. arh. iz Karlovca: Prispevek Slovencev v izgradnji in razvoju Karlovca in Karlovške županije.

Dušanika Gržeta je referat napisala na podlagi svojega konzervatorskega strokovnega dela. Članek govori o kulturni dediščini reških pokopališč Kozala in Trsat in o pričevalni vrednosti in kakovosti grobnic. Posebej predstavlja mavzolej družine Gorup, delo znanega hrvaškega kiparja Ivana Rendića. Govori tudi o pomenu Josipa Gorupa pl. Slavinskega za gospodarski in kulturni razvoj Reke v drugi polovici 19. stoletja, pa tudi o deležu drugih Slovencev v kulturni dediščini mesta.

Jasna Klesnik na kratko predstavlja baročne oltarje in oltarno plastiko v cerkvi Marijinega vnebovzetja na Reki, ki se pripisujejo mojstrom iz Kranjske (npr. Luka Mislej, Jacopo Contiero, Antonio Michelazzi in drugi).

Marko Smole govori o domačiji »Palčava šiša« v Pleščih, ki je dragocen kulturni spomenik, redek primer skoraj v celoti

Občinstvo na predstavitvi zbornika po občnem zboru v Celju. Foto: Ivanka Počkar, 29. 3. 2007

ohranjenega meščanskega gospodarstva na podežlju iz srede 19. stoletja. Z življenjsko zgodbo štirih generacij družine Čop, po domače Palčavih, prikazuje rodbinsko, kulturno in ekonomsko povezanost Hrvatov, Slovencev in kočevskih Nemcev v zadnjih 150 letih na tem območju. Opisano je stanje v preteklosti in perspektive v današnjih razmerah.

Slavko Marinič na podlagi lastnega zbirateljskega in raziskovalnega dela na kratko predstavlja prispevek Slovencev v razvoju Karlovca do današnjih dni.

V zadnjem razdelku Stiki in prepletanja so članki Alenke Černelič Krošelj iz Valvasorjevega raziskovalnega centra Krško: Družina Černelič v Zagrebu od začetka 20. stoletja do danes, Jelke Pšajd iz Pokrajinskega muzeja Murska Sobota: Poti renkovskih kupinarjev v Međimurje, in Jožeta Primca, upokojenega novinarja iz Kočevja: Slovenci na Hrvaškem.

Alenka Černelič Krošelj govori o družini Černelič oziroma o sorodstveni skupini, ki izvira iz vasi v Posavju in se je s selitvijo nekaterih svojih članov v prvi polovici 20. stoletja razširila v Zagreb. Prek nje osvetljuje del preteklosti Posavja in migracijskih tokov med podežljem v JV Sloveniji in Zagrebom na Hrvaškem. Avtorica opisuje življenje družine v Zagrebu in njene stike s sorodniki v domači vasi v Sloveniji in tudi proces asimilacije in sprejemanja zagrebske in hrvaške identitete.

Jelka Pšajd je preučevala kupinarje iz Renkovec v Prekmurju, ki so kupovali in prodajali jajca in perutnino po međimurskih vaseh. V prispevku orisuje njihove glavne poti in rekonstruira njihov vsakdan pri opravljanju kupinarske dejavnosti. V letu 2004 je Kulturno društvo iz Renkovec pripravilo razstavo o kupinarstvu, ki si jo je mogoče ogledati v gasilsko-vaškem domu v Renkovcih.

Jože Primc pa je kot novinar dolga leta spoznaval in preučeval različne zgodovinske, jezikovne in druge kulturne probleme Slovencev na Hrvaškem, predvsem v Gorskem kotarju, in nanje opozarjal v svojih prispevkih. V pričujočem je kritičen do slovenskega zgodovinopisja, jezikoslovja in drugih ved, ki so zanemarile to področje raziskav.

Izid knjige so podprli Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, Svet slovenske nacionalne manjšine Mesta Zagreb, Inštitut za narodnostna vprašanja in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU v Ljubljani.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 10. 5. 2007